

**Заборона політичних партій: Міжнародний досвід та Українська
практика – порівняльний аналіз**

Усенко Єлизавета Олександрівна

студентка 1 курсу магістратури, факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вул. Григорія Сковороди, 77, м. Харків, 61024, <https://orcid.org/0009-0000-5092-5958>

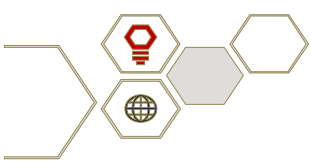
Коваль Софія Ігорівна

студентка 1 курсу магістратури, факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вул. Григорія Сковороди, 77, м. Харків, 61024, <https://orcid.org/0009-0004-7102-9297>

Прийнято: 19.11.2024 | Опубліковано: 29.11.2024

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу правових основ і механізмів заборони політичних партій в Україні та в міжнародному контексті. В умовах воєнного стану та загроз національній безпеці зростає важливість забезпечення балансу між правами громадян і необхідністю захисту державного суверенітету. Особливо актуальним є питання обмеження діяльності політичних партій, що можуть загрожувати стабільності держави.*

Дослідження аналізує міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейську конвенцію з прав людини, а також рішення Європейського суду з прав людини. Зокрема, акцентується увага на обмеженнях, що можуть бути застосовані до

політичних партій у випадку загрози національній безпеці або підриву демократичних засад. У статті також аналізується правова практика в Україні, включаючи рішення судів про заборону діяльності політичних партій, зокрема, Комуністичної партії України, та роль державних органів у цьому процесі.

Визначено, що обмеження діяльності політичних партій в умовах воєнного стану потребує чіткого правового регулювання, що відповідає міжнародним стандартам прав людини та гарантує прозорість процесу заборони. Виявлено, що існуючі правові механізми в Україні потребують вдосконалення для більш ефективного контролю та захисту національної безпеки.

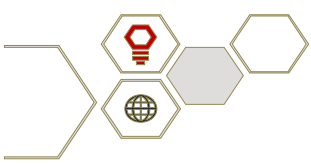
Розглядаються можливі шляхи вдосконалення національного законодавства, які забезпечили б ефективний захист національної безпеки, не порушуючи права людини. Запропоновано ряд рекомендацій щодо створення більш прозорих механізмів контролю за діяльністю політичних партій в Україні, з урахуванням міжнародних стандартів. Особлива увага приділяється необхідності збереження балансу між захистом національних інтересів і правами політичних груп.

Ключові слова: політичні партії, обмеження, заборона політичних партій, практика Європейського суду з прав людини, воєнний стан.

Ban of political parties: International experience and Ukrainian practice – comparative analysis

Usenko Yelyzaveta Oleksandrivna

1st year Master's student, Faculty of Public Prosecution, Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Hryhorii Skovoroda Str., Kharkiv, 61024, <https://orcid.org/0009-0000-5092-5958>

Koval Sofia Ihorivna

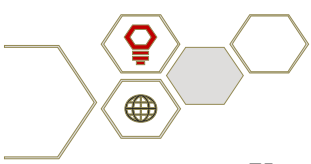
1st year Master's student, Faculty of Public Prosecution, Yaroslav Mudryi National Law University, 77 Hryhorii Skovoroda Str., Kharkiv, 61024, <https://orcid.org/0009-0004-7102-9297>

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the legal foundations and mechanisms of banning political parties in Ukraine and in the international context. In the conditions of martial law and threats to national security, the importance of ensuring a balance between the rights of citizens and the need to protect state sovereignty is increasing. The issue of restricting the activities of political parties, which may threaten the stability of the state, is particularly relevant.*

The study analyzes international legal acts, in particular the International Covenant on Civil and Political Rights, the European Convention on Human Rights, as well as the decisions of the European Court of Human Rights. In particular, attention is focused on the restrictions that can be applied to political parties in the event of a threat to national security or the undermining of democratic foundations. The article also analyzes legal practice in Ukraine, including court decisions banning the activities of political parties, in particular, the Communist Party of Ukraine, and the role of state bodies in this process.

It was determined that limiting the activities of political parties under martial law requires a clear legal regulation that meets international human rights standards and guarantees the transparency of the ban process. It was found that the existing legal mechanisms in Ukraine need improvement for more effective control and protection of national security.

Possible ways of improving national legislation that would ensure effective protection of national security without violating human rights are considered. A number of recommendations have been proposed to create more transparent mechanisms for monitoring the activities of political parties in Ukraine, taking into account international standards. Special attention is paid to the need to maintain a balance between the protection of national interests and the rights of political groups.

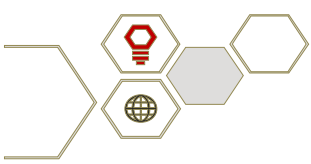
Keywords: *political parties, restrictions, prohibition of political parties, practice of the European Court of Human Rights, martial law.*

Постановка проблеми. Політичні партії відіграють ключову роль у політичному житті, формуючи програмні орієнтири та забезпечуючи участь громадян у політичних процесах. Однак, у певних випадках, коли діяльність партії суперечить Конституції чи принципам демократії, зокрема, у разі пропагування насильства або антидемократичних ідей, виникає питання про необхідність обмеження чи заборони таких партій. Це питання актуальне не тільки в Україні, але й у міжнародному контексті, оскільки різні країни застосовують різні підходи до цього процесу.

У контексті України проблема заборони політичних партій набуває особливої ваги в умовах політичної нестабільності, воєнного стану та впливу зовнішніх чинників. Законодавство України передбачає певні обмеження на діяльність політичних партій, однак часто виникають суперечності між необхідністю боротьби з небезпечними для національної безпеки структурами та забезпеченням основних прав і свобод громадян. Тому важливо дослідити не тільки правові аспекти заборони партій, а й те, як цей процес впливає на демократичні інститути та міжнародні стандарти прав людини.

Огляд літератури. Проблематика правового регулювання заборони політичних партій, зокрема в умовах воєнного стану, активно досліджується як українськими, так і міжнародними науковцями та правниками. Вітчизняні дослідження з цієї теми представлено у працях таких вчених, як Бернацький Б. В. [2], Козьмініх А. В. [4], Поліщук Д. [6], Жук П. В., Переверза А. М. [7], Корчак Я. [19] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну увагу до правових аспектів заборони політичних партій в Україні, низка ключових питань залишається невирішеною. Зокрема, потребують додаткового дослідження питання забезпечення прозорості процесу заборони політичних партій відповідно до міжнародних стандартів. Крім того, поза увагою

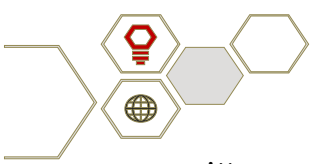
сучасних досліджень залишається питання ефективного враховування українським законодавством практики Європейського суду з прав людини, особливо у контексті застосування трискладового тесту.

Ціль дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення правових механізмів заборони політичних партій в Україні з урахуванням міжнародного досвіду та стандартів, а також забезпечення балансу між захистом демократичних цінностей та дотриманням прав людини.

Результати дослідження. У міжнародному праві визначення політичної партії є достатньо узагальненим, але важливі принципи її функціонування закріплені в таких документах, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.) та Європейська конвенція з прав людини (1950 р.). Вони гарантують право на свободу асоціацій, яке включає право створювати політичні партії, проте допускають обмеження цього права за певних умов, таких як забезпечення національної безпеки чи громадського порядку (ст. 22 Міжнародного пакту) [1].

Діяльність політичних партій у країнах Європи не завжди була однаково регульована. Конституційний статус політичних партій був затверджений в різні історичні періоди, зокрема в середині XX століття, в країнах Європи, таких як Ісландія, Австрія, Італія, Німеччина, Франція, Португалія, Греція та інших. Однак, не всі країни Європи закріпили цей статус у своїх основних законах. До таких держав належать Бельгія, Данія, Ірландія, Нідерланди. Особливо цікавою є ситуація в Сполучених Штатах Америки та Канаді, де політичні партії не отримали спеціального конституційного статусу, окрім загальних положень щодо свободи асоціацій [2, с. 29-41].

В Україні визначення політичної партії наведено в Законі України «Про політичні партії в Україні». Згідно з цим нормативним актом, політична партія є добровільним об'єднанням громадян, що має на меті формування і вираження політичної волі, а також участь у виборах та інших політичних заходах [3]. Правові основи заборони політичних партій в Україні включають Конституцію України, закони «Про політичні партії в Україні», «Про заборону пропаганди

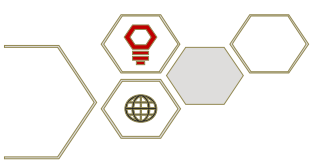

російського нацистського тоталітарного режиму», а також укази Президента України, наприклад, «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року» [4, с. 45], який передбачає призупинення діяльності окремих партій, що можуть бути пов'язані з агресією Російської Федерації.

Заборона політичних партій є важливим інструментом у забезпеченні національної безпеки та захисту демократичних принципів у країні. В Україні правові підстави для заборони політичних партій чітко визначені Конституцією та рядом законів. Зокрема, відповідно до Конституції України, політичні партії не можуть мати програмні цілі або здійснювати дії, спрямовані на порушення конституційного ладу, територіальної цілісності, підрив безпеки країни, а також пропаганду насильства та війни [5]. Стаття 5 Закону України «Про політичні партії в Україні» детально прописує обмеження щодо утворення і діяльності партій, забороняючи, зокрема, пропаганду насильства, міжетнічної та расової ворожнечі, а також комуністичних і тоталітарних режимів [3].

Порівняно з міжнародними стандартами, українське законодавство надає досить конкретні підстави для заборони політичних партій, зокрема через прямі порушення національної безпеки або територіальної цілісності. Конституція України чітко окреслює підстави для обмеження діяльності партій, не вимагаючи доведення злочинної діяльності в кримінально-правовому контексті, як це передбачено в деяких країнах англосаксонської правової системи. Однак, в Україні також встановлено критерій законності обмежень, що має бути здійснене на основі законів, ухвалених в інтересах національної безпеки або громадського порядку.

На міжнародному рівні, право на обмеження діяльності політичних партій також закріплено у міжнародних актах, таких як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Європейська конвенція з прав людини. Згідно з ними, діяльність політичних партій може бути обмежена, якщо вона загрожує демократичному суспільству або порушує конституційний лад. Такий підхід забезпечує баланс між свободою асоціацій і національною безпекою. Водночас міжнародні стандарти надають державам право обмежувати діяльність партій

лише за наявності обґрунтованих причин, зокрема для захисту національної безпеки та громадського порядку.

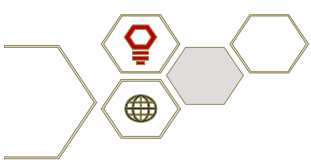
Згідно з частиною першою статті 21 Закону «Про політичні партії в Україні», якщо політична партія вчиняє дії, що спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом чи інші порушення, це є підставою для звернення до суду щодо її заборони [3].

Механізм заборони в Україні включає кілька етапів. Першим етапом є виявлення порушень політичною партією вимог Конституції України, Закону «Про політичні партії» або інших законодавчих актів. Це можуть бути дії, що загрожують національній безпеці, суверенітету, територіальній цілісності, правам і свободам людини або пропагандують насильницькі методи досягнення політичних цілей. У разі виявлення таких порушень центральний орган виконавчої влади, що відповідає за реєстрацію громадських об'єднань, подає адміністративний позов до суду з вимогою заборонити діяльність партії [3].

Після подання позову суд має розглянути заявлені вимоги. Судовий процес повинен бути відкритим і прозорим, де кожна сторона має можливість представити свої аргументи. Суд, аналізуючи позов і докази, визначає, чи є порушення з боку партії, що вимагає застосування заходів. Важливо, що суд повинен ґрунтувати своє рішення на наявних доказах порушень, а також дотримуватися міжнародних стандартів прав людини, щоб забезпечити збалансованість між безпекою та правами громадян [3].

Якщо суд визнає, що діяльність політичної партії порушує основні принципи Конституції або інші закони, суд ухвалює рішення про її заборону [6, с. 44]. Це рішення тягне за собою припинення діяльності партії, а також заходи, спрямовані на розпуск її органів. Включно з розпуском керівних органів партії, обласних, міських, районних організацій та первинних осередків. Партія має бути виключена з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, що означає її юридичне припинення [3].

Оскільки процес заборони політичної партії включає не тільки припинення її діяльності, але й ліквідацію її структури та активів, то важливим етапом є

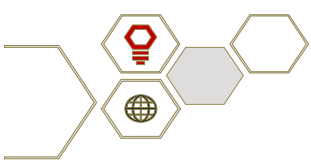
призначення ліквідаційної комісії, яка буде відповідати за процес ліквідації партії та її організаційних структур. Якщо рішення суду не передбачає створення такої комісії, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації громадських формувань, призначає ліквідаторів або голову комісії з припинення партії. Комісія повинна завершити всі юридичні та фінансові питання, пов'язані з ліквідацією партії [3].

Ліквідація політичної партії охоплює кілька важливих кроків. Це включає в себе розпуск організаційних структур партії, виведення партії з реєстру юридичних осіб, а також припинення її діяльності на всіх рівнях. У разі, якщо партія має активи, кошти або інші майнові ресурси, ліквідаційна комісія повинна передати їх державі. Перехід майна у власність держави здійснюється відповідно до законодавства України, і це також має бути відображено у судовому рішенні [3].

Останнім етапом є можливість оскарження рішення про заборону діяльності партії. Політична партія, її члени або інші зацікавлені особи можуть подати апеляцію на рішення суду про заборону. Апеляційний суд розглядає справу повторно і має право змінити або скасувати рішення. Тому рішення про заборону партії може бути переглянуте у разі виявлення порушень під час судового процесу або за новими обставинами [7; 3].

Загалом, процес заборони політичної партії в Україні є багатоступеневим і передбачає детальний правовий контроль, що включає як адміністративне, так і судове втручання. Це гарантує, що заборона здійснюється лише в разі реальних загроз національній безпеці чи порушень законодавства, що вимагає дотримання міжнародних стандартів прав людини та правової прозорості.

Згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії та ОБСЄ, заборона політичних партій повинна ґрунтуватися на чітких і обґрунтованих правових підставах, а також не повинна порушувати принцип пропорційності. Рішення щодо заборони партії мають бути результатом відкритого та прозорого судового процесу, що враховує як інтереси національної безпеки, так і права громадян на свободу об'єднання та вираження поглядів. У цьому контексті, як зазначають

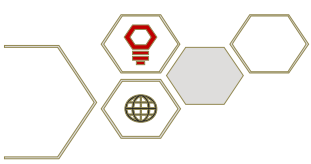

експерти, важливо дотримуватися високих стандартів правосуддя, що застосовуються до таких справ у Європейському Союзі [8, с. 124-125].

Європейський суд з прав людини, інтерпретуючи статтю 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [9] у справах про заборону політичних партій, розробив важливий правовий підхід, який визначає допустимі межі для толерантності до позасистемних та антидемократичних партій. Однією з перших справ, що стосувалася розпуску політичної партії, було визначення межі розсуду держави щодо обмеження свободи об'єднань. У цьому контексті Суд зазначив, що при визначенні необхідності таких обмежень відповідно до пункту 2 статті 11, держави-члени мають обмежену свободу розсуду, оскільки їхні дії підлягають контролю з боку європейських органів [10]. Цей контроль охоплює як законодавчі акти, так і практику їх застосування, включаючи рішення, прийняті незалежними судами.

Європейський суд з прав людини використовує трискладовий тест для оцінки, чи було втручання в свободу об'єднань: (1) чи було воно передбачене законом; (2) чи мало законну мету, тобто чи здійснювалося задля захисту правомірного інтересу; (3) чи було воно необхідним у демократичному суспільстві [11]. Лише в одній справі, що стосувалася заборони політичної партії, Суд встановив порушення критерію законності [12]. В усіх інших випадках основною темою аналізу було питання про необхідність втручання в свободу об'єднань у демократичному суспільстві. Оцінка цього аспекту включає в себе перевірку пропорційності та наявності нагальної суспільної потреби в такому втручанні [13].

Європейський суд з прав людини визначив умови, за яких політичні партії можуть отримати захист згідно з Конвенцією про захист прав людини. По-перше, партії повинні використовувати лише законні та демократичні методи для досягнення своїх цілей, зокрема змін у законодавстві чи конституційному устрої. По-друге, ці зміни повинні відповідати основним демократичним принципам. Таким чином, політичні партії, чия діяльність пов'язана з насильством або з пропагуванням змін, що суперечать демократичним засадам або прагнуть

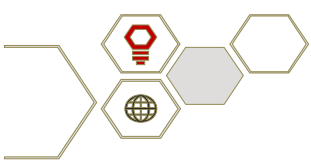
знищити демократію та обмежити права інших людей, не можуть претендувати на захист своєї діяльності за статтею 11 Конвенції про захист прав людини.

Європейський суд з прав людини встановив дві ключові вимоги щодо діяльності та цілей політичних партій: по-перше, їхня діяльність і цілі повинні відповідати основоположним демократичним принципам; по-друге, партії не мають права застосовувати насильство для досягнення своїх завдань.

ЄСПЛ також акцентує увагу на визначенні, коли втручання у свободу об'єднань є правомірним. Для цього Суд застосовує критерій «очевидної і неминучої загрози». Згідно з його практикою, держави, що є учасниками Конвенції про захист прав людини, мають позитивне зобов'язання захищати права та гарантії, які вона передбачає. Водночас, для виконання цього зобов'язання, держави мають право на превентивне втручання, якщо діяльність чи цілі політичної партії можуть загрожувати підриву основоположних демократичних принципів.

Венеціанська комісія визначила більш обмежені умови, за яких втручання у свободу об'єднань може вважатися виправданим. В її оцінці, єдиною підставою для заборони політичної партії є наявність загрози застосування насильства або фактичне використання сили. Тільки на основі припущення, що партія просуває ідеї чи проводить діяльність, що суперечить основоположним демократичним принципам, не можна ухвалювати рішення про її розпуск [14].

При розгляді справ в Україні суди не застосовують трискладовий тест в його цілісності. Окремі складові тесту зазвичай розглядалися як окремі елементи, без урахування їх комплексного характеру. Наприклад, у справі про припинення діяльності ОАСМК суд, визначаючи законну мету втручання, зазначив, що це втручання спрямоване на попередження повторення злочинів, скоєних комуністичними та націонал-соціалістичними (нацистськими) тоталітарними режимами, а також на усунення загрози незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України [115]. Водночас, суд не звернувся до питання необхідності такого втручання в демократичному суспільстві — важливого критерію, визначеного ЄСПЛ у

трискладовому тесті. У результаті, правомірність такого втручання шляхом припинення діяльності політичної партії в цій справі викликає сумніви.

Розглядаючи справи щодо заборони політичних партій, ЄСПЛ проводить комплексну оцінку, яка передбачає встановлення наявності об'єктивної суспільної потреби у захисті демократії та оцінку пропорційності втручання у свободу об'єднання. Наприклад, у справі «Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey» суд зосередився на таких аспектах [16]:

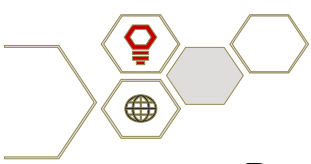
1. Чи існували вагомі докази реальної загрози для демократії і наскільки ця загроза була невідворотною;
2. Чи можна було пов'язати дії та висловлювання членів і керівників партії з офіційною позицією партії загалом;
3. Чи створювали ці дії та висловлювання єдине уявлення про політичний курс, несумісний із засадами демократичного суспільства.

Ці критерії дозволяють суду оцінити доцільність та необхідність обмеження свободи діяльності партії.

Заключним компонентом комплексної оцінки, яку ЄСПЛ проводив у справі «Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey», стало визначення, чи відповідають висловлювання та дії керівників і членів партії її загальним цілям та діяльності.

ЄСПЛ підкреслив, що статут і програма партії не можуть бути єдиними доказами для визначення її цілей і намірів, оскільки політична практика у державах Ради Європи свідчить, що у минулому партії, які прагнули досягти цілей, несумісних з демократичними принципами, не завжди оголошували їх у офіційних документах до приходу до влади.

Таку позицію розділяє і Венеціанська комісія, наголошуючи, що політичні партії не повинні автоматично відповідати за вчинки своїх членів. Обмежувальні заходи проти партії на основі дій її членів допустимі лише за наявності доказів, що відповідні особи діяли за згодою партії або їхні дії впливали з її програми чи цілей. У разі відсутності таких доказів, відповідальність за подібні дії несе виключно сам член партії.

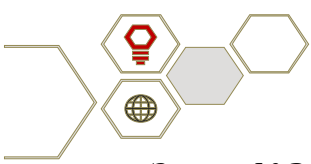
В українській судовій практиці щодо заборони або припинення діяльності політичних партій комплексна оцінка, як така, не застосовувалася. В жодній справі, пов'язаній з заборною або припиненням діяльності політичних партій, ОАСМК не розглядав питання про те, чи є втручання обґрунтованим з точки зору об'єктивної соціальної необхідності та чи є воно пропорційним.

Єдиний компонент, який отримав правове обґрунтування, стосувався питання відповідальності партії за дії її керівника, як, наприклад, у справі щодо заборони партії «Руський блок». Аналіз діяльності партії в контексті виступів і дій її членів або керівників зводився до розгляду закликів та промов голови «Руського блоку». Суд не розглядав діяльність партії в цілому, включно з діяльністю її осередків та інших членів. Аналогічний підхід було застосовано і в справі про заборону партії «Руська єдність».

Також, прикладом є процес заборони діяльності Комуністичної партії України (далі - КПУ), який тривав з 2014 до 2022 року, ілюструє складний і багаторівневий характер юридичних процедур у цій справі. Ініціатива заборони КПУ надійшла від Міністерства юстиції у 2014 році, після того як Служба безпеки України (СБУ) надала докази протиправної діяльності партії та її членів. У липні 2014 року Мін'юст разом із Державною реєстраційною службою офіційно звернулися до суду з позовом про припинення діяльності КПУ, відкривши адміністративне провадження у цій справі.

Упродовж цього процесу КПУ неодноразово намагалася оскаржити рішення судів і юрисдикцію судів, що займалися справою. Це суттєво затягувало розгляд справи, оскільки КПУ подавала численні апеляції, зокрема щодо рішення Київського окружного адміністративного суду, до якого було передано справу в 2015 році. Проте Мін'юст продовжував наполягати на забороні партії, посиляючись на положення закону, що забороняє діяльність політичних партій, символіка чи статут яких суперечать принципам демократії.

У 2015 році Верховна Рада ухвалила Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» №317-VIII (далі –

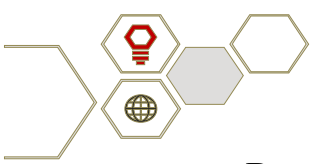

Закон №317-VIII) [17], який посилював вимоги до діяльності політичних партій та вводив обмеження щодо використання комуністичної та нацистської символіки. Міністерство юстиції на основі цього закону підтвердило, що діяльність, статут і символіка КПУ не відповідають новим вимогам. У грудні 2015 року суд першої інстанції підтримав позов Мін'юсту і ухвалив рішення про заборону КПУ. Проте апеляції та касаційні оскарження з боку КПУ продовжували цей процес, а рішення залишалося не набувшим чинності.

У 2017 році 46 народних депутатів звернулися до Конституційного Суду з вимогою оцінити конституційність Закону №317-VIII. Після цього судові розгляди щодо КПУ були призупинені до отримання рішення Конституційного Суду, яке було винесено у 2019 році на користь конституційності закону. Після цього Шостий апеляційний адміністративний суд відновив провадження у справі про заборону КПУ, яке остаточно завершилося лише у травні 2022 року. Тоді суд відхилив апеляційну скаргу КПУ, підтвердивши рішення першої інстанції.

Кроком вперед вважається процес заборони Партії регіонів, яка до Революції гідності у 2014 році була однією з найвпливовіших політичних сил України, тривав з 2017 до 2023 року. Хоча після 2014 року партія фактично припинила активну діяльність, юридично вона все ще існувала. Паралельно проти керівників та активних членів партії, таких як Олександр Єфремов, було відкрито низку кримінальних справ, зокрема за звинуваченнями у посяганні на територіальну цілісність і державну зраду. У 2017 році громадська організація «Загальноукраїнське бюро розслідувань» ініціювала судовий процес проти Міністерства юстиції через його бездіяльність щодо офіційної заборони ПР.

Після декількох років розгляду справи 21 лютого 2023 року Восьмий апеляційний адміністративний суд у Львові задовольнив позов Міністерства юстиції та Служби безпеки України, ухваливши рішення про заборону Партії регіонів. Цей вердикт підсумував багаторічну юридичну боротьбу за припинення діяльності партії, чия діяльність та вплив тривалий час розглядалися як загроза національній безпеці та територіальній цілісності країни.

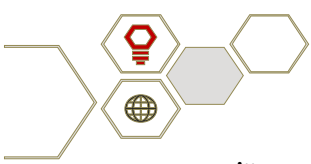

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України політико-правове рішення щодо заборони проросійських політичних партій стало надзвичайно актуальним та необхідним для захисту національної безпеки та суверенітету країни. Військова агресія та антиукраїнська риторика, підтримувана певними політичними силами, які координують свою діяльність з російськими структурами, становлять пряму загрозу демократичному конституційному устрою і територіальній цілісності держави. Прийнятий 3 травня 2022 року Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій» (далі – Закон № 7172-1)[18], спрямований на заборону політичних партій, які виправдовують чи підтримують агресію проти України, відображає суспільний запит та потребу в збереженні демократичного ладу.

Цей Закон № 7172-1 передбачає заборону діяльності партій, якщо їхня програма або дії сприяють виправданню агресії, глорифікації військових формувань країни-агресора, або підтримують тимчасову окупацію українських територій [18]. Заборона політичних сил, які відкрито пропагують антиукраїнські ідеї, покликана не лише захистити українське суспільство, але й запобігти легітимізації дій агресора на державному рівні. Майно заборонених партій переходить у власність держави, що слугує інструментом стримування та обмеження їхнього впливу.

Ухвалення цього Закону відповідає Конституції України, зокрема статті 37 [5], яка забороняє політичну діяльність із антидержавним характером. Закон також кореспондує із Законом «Про політичні партії в Україні» та Законом «Про правовий режим воєнного стану». Своєрідним прецедентом стало рішення Конституційного Суду 2019 року, яким було визнано необхідність заборони політичних ідеологій, що загрожують незалежності України. Це рішення визначило чітку позицію держави щодо небезпеки колабораціонізму та політичної діяльності, що має антиукраїнський характер.

В умовах війни держава має право обмежити свободу політичної діяльності та висловлювання, якщо вони використовуються для підтримки

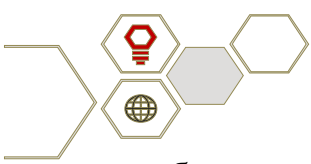
агресії та підриву національної безпеки. Такий підхід узгоджується з міжнародними стандартами права, які допускають обмеження прав у випадках загрози безпеці. Україні потрібно діяти рішуче, захищаючи демократичний лад та недопустивши, щоб проросійські партії впливали на політичні процеси в державі в інтересах агресора.

Заборона проросійських партій в Україні зумовлена тим, що їхня діяльність спрямована на повалення державної влади, посягання на територіальну цілісність та колаборацію з агресором. Таке рішення є важливим кроком у захисті національних інтересів, забезпеченні безпеки громадян та підтримці єдності у боротьбі проти зовнішньої агресії.

Загалом, за ініціативи Міністерства юстиції у 2022 році судом було заборонено 16 політичних партій: ОПЗЖ, «Опозиційний блок», партію «Ліва опозиція» та інші [19, с. 145].

Висновки. У сучасних умовах заборона політичних партій в Україні є інструментом забезпечення національної безпеки та захисту демократичних принципів, що має також значний вплив на політичне середовище країни. Законодавча база України надає чіткі критерії для заборони партій, передбачаючи захист територіальної цілісності, конституційного ладу та національної безпеки від дій, що можуть підривати ці основи. Заборона можливих антидержавних або екстремістських партій спирається на положення Конституції України, закону «Про політичні партії», а також укази Президента і рішення Ради національної безпеки і оборони. Однак, у процесі реалізації забороняючих рішень виникають виклики щодо дотримання принципу пропорційності та захисту прав людини, зокрема права на свободу об'єднань.

Досвід міжнародного права, включаючи стандарти Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) і Венеціанської комісії, підтверджує необхідність зваженого підходу до обмеження діяльності політичних партій, зокрема у випадках, коли це виправдано захистом демократичних цінностей і безпеки. ЄСПЛ застосовує трискладовий тест для визначення законності, необхідності та пропорційності втручання у свободу об'єднань, що дозволяє оцінити, чи є

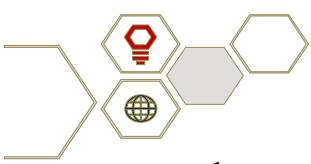

обмеження справді необхідним у демократичному суспільстві. В українській практиці заборони проросійських партій у 2022-2023 роках цей підхід поки що не повністю врахований, що потребує вдосконалення судових процедур, аби гарантувати дотримання міжнародних стандартів правосуддя.

Таким чином, Україна має можливість вдосконалити процеси заборони політичних партій, враховуючи міжнародний досвід і рекомендації щодо захисту прав людини. Правова база для заборони партій у країні вже є розвиненою, однак у подальшому важливо забезпечити, щоб судові процедури заборони партій були прозорими, обґрунтованими та пропорційними. Це дозволить уникнути надмірного обмеження демократичних прав та зміцнить легітимність прийнятих рішень на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
2. Бернацький Б. В. Формування української моделі заборони політичних партій у світлі міжнародних стандартів і практик : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2019. 210 с.
3. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
4. Козьмініх А. В. Міжнародні та національні «стандарти» заборони політичних партій в умовах воєнного стану. *ПОЛІТИКУС*, 2024. № 2. С. 43–48.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Поліщук Д. Особливості функціонування політичних партій і громадських організацій в умовах воєнного стану. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 2022. № 1-3 (34-36). С.39–47.
7. Жук П. В., Переверза А. М. Порядок заборони політичних партій в суді: нововведення. *Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : збірник тез Міжнародної науково-практичної

конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 245-247.

8. Бернацький Б. Національні та європейські стандарти щодо заборони політичних партій. *Український часопис конституційного права*, 2018. № 4. С. 84-94.

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

10. Case of United Communist Party of Turkey v. Turkey, App. 19392/92, 30 January 1998. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58128>.

11. Case of Yazar et al v. Turkey, Apps. 22723/93, 22724/93, 22725/93, 9 April 2002. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60416>.

12. Case of Republican Party of Russia v. Russia, App. no. 12976/07, 12 April 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-104495%22%7D>.

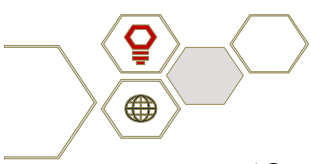
13. Справа «Комуністична партія та Унгуреану проти Румунії» (Partidul Comunistilor (Nepeceristi) and Ungureanu v. Romania), App. 46626/99, 03.02.2005. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125698>.

14. Opinion on the Constitutional and Legal Provisions Relevant to the Prohibition of Political Parties in Turkey 2009. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2009\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2009)006-e).

15. Постанова ОАСМК у справі № 826/15405/15 від 30 вересня 2015. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51867521#>.

16. Case of Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey (App. nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98) 31 July 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-59617%22%7D>.

17. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>.

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій: Закон України від 03.05.2022 № 2243-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#Text>.

19. Корчак Я. Державне фінансування та заборони політичних партій: огляд новел у законодавстві в умовах супротиву військовій агресії. *Незалежність України: сучасна доктрина і практика публічного управління*: матеріали міжнар. круглого столу до Дня Незалежності України (Київ, 22 серп. 2022 р.)/за заг. ред. ЛГ Комахи. Київ, 2022. С. 144-146.